

Migracje jako wyzwanie dla pedagogiki i edukacji międzykulturowej

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie problematyki migracji, jej specyfiki i skali oraz wskazanie na wyzwania, jakie ten fenomen XXI wieku stawia przed pedagogiką i edukacją międzykulturową. Wielomilionowa rzesza migrantów przybywająca z innego kręgu kulturowego stawia przed wspólnotami nowe kwestie do rozwiązania. Ich istotą wydaje się konieczność przezwyciężenia naturalnej, ale jednocześnie redukującej wizji świata, opartej na dualistycznym dzieleniu na wewnętrzne, swojskie i na zewnętrzne, nieznanne. Procesy migracyjne z całą ostrością wydobywają problem obcego i obcości. Problemem badawczym jest tutaj rozumienie złożoności międzynarodowego ruchu migracyjnego oraz wprowadzenie do narracji pojęcia osvajania obcości i kategorii Innego jako odpowiedzi pedagogii międzykulturowej na wyzwania, które niosą migracje w przestrzeni społeczno-wychowawczej. W badaniu zastosowano metodę analizy danych zastanych (*desk research*), dokonano metaanalizy pojęć i kategorii stanowiących tytułowy problem badawczy. Jako drogę do zrozumienia specyfiki migracji proponuje się analizę tego zjawiska z perspektywy interdyscyplinarnych źródeł oraz wybranych dokumentów międzynarodowych. Analizy teoretyczne wskazanych kategorii prowadzą do implikacji pedagogicznych i edukacyjnych w kontekście kształtowania przestrzeni spotkania, postawy otwartości, rozwijania postawy dialogicznej, twórczego rozumienia odmienności i akceptacji Innego w edukacji międzykulturowej.

Słowa kluczowe: migracja, migrant, uchodźca, edukacja międzykulturowa, osvajanie obcości

Wprowadzenie

Celem artykułu jest ukazanie problematyki migracji, jej specyfiki i skali oraz wskazanie na wyzwania, jakie ten fenomen stawia przed pedagogiką i eduka-

cją międzykulturową. Dążenie do zrozumienia złożoności międzynarodowego ruchu migracyjnego wymaga przedstawienia skali i charakteru transkontynentalnych migracji. Wyjaśnieniu jej specyfiki służy przedstawienie prawnej sytuacji migrantów i uchodźców. Osadzenie zjawiska migracji w przestrzeni problemowej pedagogiki i edukacji międzykulturowej wymaga wskazania na ich podstawowe założenia. Charakterystyka zjawiska migracji służy wskazaniu wyzwań jakie ono stawia przed edukacją międzykulturową. Poznanie skali i charakteru migracji transkontynentalnych pomaga nam lepiej zrozumieć zmieniający się świat, w którym żyjemy i umożliwia bardziej trafne zaplanowanie oddziaływań pedagogicznych. W badaniu zastosowano metodę analizy danych zastanych (*desk research*), która polega na kompilacji, analizowaniu oraz przetwarzaniu danych i informacji pochodzących z istniejących źródeł, a następnie formułowaniu na ich podstawie wniosków dotyczących badanego problemu. Dokonano metaanalizy pojęć i kategorii stanowiących tytułowy problem badawczy z perspektywy interdyscyplinarnych źródeł oraz wybranych międzynarodowych aktów prawnych i raportów z badań międzynarodowych. Przeprowadzona analiza fenomenu migracji ma szczególne znaczenie dla pedagogicznego odczytania wyzwań stojących przed edukacją międzykulturową. Wprowadzone do narracji pojęcie *oswajania obcości* stanowi propozycję wzbogacenia dyskursu pedagogii międzykulturowej wobec wyzwań, które niosą migracje w przestrzeni społeczno-wychowawczej. Wyeksponowano w tym kontekście potrzebę kształtowania przestrzeni spotkania, rozwijania postawy dialogicznej, twórczego rozumienia odmienności i akceptacji Innego w edukacji.

Początek trzeciej dekady XXI wieku upływa pod znakiem migracji, które były od zawsze udziałem człowieka. Jednak w ostatnich latach migracje nasiliły się nie tylko ze względów politycznych i ekonomicznych, ale także klimatycznych. Wielomilionowa rzesza migrantów poszukujących przyjaznego miejsca do życia, przybywająca z innego kręgu kulturowego, stawia przed wspólnotami nowe wyzwania. Ich istotą wydaje się konieczność przezwyciężenia naturalnej, ale jednocześnie redukującej wizji świata, opartej na dualistycznym dzieleniu na wewnętrzne, swojskie i na zewnętrzne, nieznane, dziwne. Inność pojmujemy jako obce, a nawet wrogie. Do głosu dochodzą narracje grup wykluczanych na ogół z dyskursów antropologicznych: kobiet, dawnych niewolników, osób o różnych orientacjach seksualnych i in. Procesy migracyjne z całą ostrością wydobywają problem obcego i obcości. Obcy są wszędzie, także w nas, gdyż każdy jest lub może być migrantem, obcym dla Innego. Ruchy migracyjne zawsze były częścią historii ludzkości, zaś mie-

szanie się kultur owocowało wieloma sukcesami w biznesie, sporcie, muzyce i badaniach naukowych. Jednocześnie towarzyszyły im liczne problemy, które wpływały na postrzeganie migrantów.

Postrzeganie migracji

Trudności różnej natury, od ekonomicznych i politycznych przez etyczne do humanitarnych włącznie, które rodzą zataczające coraz szersze kręgi migracje, wiążą się ze złożonością samego zjawiska i brakiem właściwych rozwiązań systemowych. Kanały informacyjne często sprowadzają obrazy migrantów do archetypu współczesnego nieszczęścia. Te wiadomości odzwierciedlają bardzo realne sytuacje, jednak tragiczna strona migracji nie wyczerpuje ich istoty jako wielkiego fenomenu XXI wieku. Wiąże się ona również z nowymi szansami, rozwojem i kreowaniem lepszej rzeczywistości, nie tylko migrantów, ale też wspólnot przyjmujących, jeśli potrafią skorzystać z bogactwa wielokulturowości, która jest częścią naszego życia i naszej wspólnej historii. Choć liczba migrantów może wydawać się wysoka, stanowią oni tylko 3,6% światowej populacji i większość z nich przemieszcza się w obszarze własnego kontynentu. Prawie połowa wszystkich migrantów międzynarodowych mieszka w swoim rodzinnym regionie (IOM. 2021. *World Migration Report 2022*).

W najnowszym raporcie Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) oszacowano, że liczba międzynarodowych migrantów na całym świecie wyniosła 281 mln, czyli 3,6% światowej populacji. Ogólnie rzecz biorąc, liczba migrantów międzynarodowych wzrosła w ciągu ostatnich trzech dekad. Liczba ludzi żyjących w kraju innym niż ich kraj urodzenia w 2020 roku była o 128 mln większa niż w 1990 (IOM. 2021. *World Migration Report 2022*). Ci ludzie opuścili swoje ojczyzny, aby uciec przed przemocą, klęskami żywiołowymi lub skutkami zmian klimatycznych, ale także aby studiować, pracować i wymyślać nowe życie gdzie indziej. Liczba ta wciąż rośnie i jest często wykorzystywana w walce politycznej. Obawy związane z zagrożeniami ze strony migrantów nasiliły się podczas pandemii COVID-19 (The UNESCO Courier, 2021). Koncepcja tygla kulturowego nie sprawdziła się w wielokulturowych społeczeństwach także za sprawą ideologii politycznej poprawności, która – metaforycznie rzecz ujmując – „niszczy własne dzieci”. Szacunek dla własnego dziedzictwa kulturowego, zaakceptowanie go i ustawiczne wzbogacanie jest jednym z warunków nawiązania dialogicznych relacji z przedstawicielami innych kultur. Eksponuje go szczególnie pedagogika

międzykulturowa, wskazując na konieczność uświadamiania istnienia uniwersaliów wspólnych dla wszystkich ludzi, takich jak potrzeby biologiczne, socjalno-bytowe, psychiczne i społeczne, podobne dla każdego człowieka, niezależnie od kultury, w której się wychował. Sprzyja to kształtowaniu szacunku wobec wartości uniwersalnych, postawy otwartości i wrażliwości na Innego oraz uczy troski o dobro drugiego człowieka, którego odmienność nie jest zagrożeniem, ale szansą na zdobycie nowych doświadczeń, wzbogacenie siebie i twórcze przeżywanie codzienności.

Wyzwania dla edukacji międzykulturowej

Stawia się swoiste wyzwania przed pedagogiką międzykulturową jako dyscypliną naukową zajmującą się funkcjonowaniem człowieka i edukacji w społecznościach zróżnicowanych kulturowo, etnicznie, religijnie i językowo, która rozumiana jest także jako pedagogia, czyli praktyka edukacyjna o szczególnym znaczeniu społecznym. W edukacji międzykulturowej pokłada się duże nadzieje na tworzenie ładu społecznego sprzyjającego kształtowaniu warunków sprzyjających nieskrępowanemu rozwojowi osobowości, kształtowaniu tożsamości i samorealizacji (Lewowicki, Szczurek-Boruta i Grabowska, 2013). Koncentruje się ona na kształtowaniu postawy szacunku wobec odmienności kulturowej, wzajemnego uznania wartości, kreowania postawy akceptacji Innego przy jednoczesnej ochronie „świata zakorzenienia” jednostki poprzez zachowanie pamięci o przodkach i bliskich oraz łączenia jej z teraźniejszością i przyszłością. Konieczne jest zatem poszukiwanie możliwości pokojowego współistnienia kultur i prowadzenia dialogu kultury lokalno-regionalnej z kontynentalno-planetaryną, ponieważ zrozumienie Innego, jego odmienności może dokonać się tylko przez akceptację i zrozumienie własnej kultury. Szczególnie ważne w tym kontekście jest rozwijanie umiejętności służących pokojowemu funkcjonowaniu w zróżnicowanym świecie i kształtowanie kompetencji międzykulturowych w szkole (Smoter, 2020). Oswajanie obcości w przestrzeni kreowanej przez edukację międzykulturową wymaga uwzględniania w narracjach wychowawczych kultur różnych grup i regionów bez ich oceniania i kategoryzowania. Niezbędne jest łączenie w procesie kształcenia elementów kultury rodzinnej i regionalnej z elementami kultury narodowej, europejskiej i światowej. Edukacja transkulturowa (Murawska, Baum, Schau i Rykowski, 2021) promująca refleksyjność i samoświadomość połączoną z wiedzą na temat historii, tradycji i wartości swojej grupy oraz innych grup kulturowych sprzyja oswojeniu odmienności i rozumieniu per-

spektywy Innego. Służy temu nabywanie kompetencji komunikowania się w rodzimym języku i w języku innej, sąsiedniej grupy kulturowej, a także różnorodność kontaktów społecznych (Nikitorowicz, 2005).

Rozwijanie w wychowankach szczególnej wrażliwości międzykulturowej, która umożliwia kształtowanie otwartej tożsamości i twórczych orientacji życiowych młodych ludzi (Cudowska, 2004) sprzyjających dialogicznemu współistnieniu z Innym, rozumieniu i poszanowaniu odmienności bez zatacania własnej perspektywy kulturowej jest dziś nie tylko ważnym zadaniem edukacji międzykulturowej, ale wręcz koniecznością wobec nasilających się procesów migracyjnych. Potrzeba uwrażliwiania na obecność Innego, na naszą ontyczną wzajemną zależność, na konieczność wzięcia odpowiedzialności za siebie i za Drugiego zawiera się *a priori* w przesłaniu edukacji międzykulturowej. Pobudzanie do refleksji nad swoim miejscem w świecie i relacjami z ludźmi oraz budowanie poczucia wspólnoty jest dzisiaj szczególnie ważne wobec niestabilności świata, migracji, konfliktów zbrojnych, wojny na Ukrainie, zmian klimatycznych, kryzysów gospodarczych i innych zjawisk społecznych.

W edukacji międzykulturowej możemy upatrywać przestrzeni osvajania obcości dokonującej się w ustawicznym procesie dialogu kultur, w którym „Ja” i „Ty”, a także ten Trzeci chcą poznać się i zrozumieć, zbliżyć się emocjonalnie, współdziałać i wspierać się. Ta chęć jest pierwotnym aktem inicjującym relację dialogiczną, oznacza gotowość, otwartość, ciekawość i dobrą wolę. Jej wzbudzenie bywa największym wyzwaniem wychowawczym, a jednocześnie podstawą budowania tożsamości międzykulturowej, która łączy indywidualne i społeczne, rodzinne, lokalne oraz globalne i uniwersalne elementy autoidentyfikacji. Samookreślenie dokonuje się tu w procesie identyfikowania się z określonymi wartościami rdzennej grupy oraz z wartościami kolejnych grup przynależności. Pedagogia międzykulturowa koncentruje się na indywidualnych losach migrantów, bowiem ich doświadczenia stanowią punkt wyjścia do proponowania różnych działań edukacyjnych służących oswajaniu obcości. Budowanie bezpiecznej przestrzeni życia dla Innego jest także tworzeniem nowych szans rozwoju dla społeczności przyjmującej migrantów. Urzeczywistnianie idei spotkania jako przestrzeni wydarzania się pozaegoistycznego Dobra we wspólnocie tworzonej przez przyjmujących i przybyszów jest dzisiaj wyzwaniem dla edukacji międzykulturowej.

Skala migracji

Według Departamentu Spraw Gospodarczych i Społecznych ONZ (DESA) w latach 2000–2020 liczba osób zmuszonych do emigracji z powodu wojny, kryzysu lub prześladowań podwoiła się z 17 do 34 mln. Skala tego zjawiska stale rośnie, w 1970 roku było 84 mln migrantów, w 2000 roku liczba ta wzrosła do 173 mln, a w 2020 roku szacowano ją na 281 mln ludzi, którzy uciekli od ubóstwa, konfliktów i przemocy. Główne korytarze migracyjne, które powstały z biegiem czasu, nadal łączą kraje rozwijające się z krajami uprzemysłowionymi – Stanami Zjednoczonymi, Europą, Federacją Rosyjską i Arabią Saudyjską. W 2020 roku uchodźcy i osoby ubiegające się o azyl stanowili 12% całkowitej liczby migrantów, w porównaniu do 9,5% dwie dekady wcześniej. Skutki zmian klimatu, takie jak niedobory wody, ubożenie gruntów i erozja wybrzeży, również zwiększają liczbę osób uciekających ze swoich domów. W celu poprawy sytuacji migrantów na arenie międzynarodowej oraz zachęcania do współpracy w dziedzinie migracji ONZ przyjęła w 2018 roku *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*. W umowie podkreślono, że państwa muszą udzielać pomocy migrantom podróżującym niebezpiecznymi trasami. Nielegalne migracje powodują, że ludzie, którzy się na nie decydują, doświadczają wyzysku i przemocy, a niektórzy płacą za podróż życiem. Tylko w pierwszym kwartale 2021 roku 1146 osób zginęło podczas próby przepłynięcia Morza Śródziemnego (Bardon, 2021).

Według danych IOM 52% migrantów stanowią mężczyźni. Z powodu przemocy i konfliktów w 2020 roku 41,3 mln osób doświadczyło wewnętrznych przesiedleń. Migranci międzynarodowi pochodzą głównie z Indii – 17,5 mln, z Meksyku – 11,8 mln, oraz z Chin – 10,7 mln. Duża część migrantów międzynarodowych opuszcza dom w poszukiwaniu lepszych możliwości życiowych, prawie dwie trzecie to migranci zarobkowi (IOM, 2019. *World Migration Report 2020*). Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych ds. uchodźców (UNHCR) do końca 2019 roku wskazywał na 74 mln osób przymusowo przesiedlonych z powodu prześladowań, konfliktów, przemocy lub łamania praw człowieka, a do tej liczby dodać jeszcze należy 5,6 mln uchodźców palestyńskich (UNHCR, 2020). Większość uchodźców (68%) pochodzi z zaledwie pięciu krajów: Syrii, Wenezueli, Afganistanu, Sudanu Południowego i Myanmar. Podobnie większość osób przesiedlonych wewnętrznie (Internally Displaced Person, IDP) pochodzi z Kolumbii, Syrii, Demokratycznej Republiki Konga, Jemenu, Somalii i Afganistanu. Większość

osób przymusowo przesiedlonych (46 mln) stanowią ludzie, którzy pozostają w swoim kraju (IDP), a około 20 mln to uchodźcy, którzy przekraczają granice międzynarodowe (UNHCR, 2020). Większość uchodźców przyjmowana jest przez pięć krajów: w 2019 roku Turcja przyjęła 3,6 mln uchodźców, Kolumbia 1,8 mln, Pakistan 1,4 mln, Uganda 1,4 mln i Niemcy 1,1 mln (UNHCR, 2020). Dwie trzecie wszystkich międzynarodowych migrantów mieszka w zaledwie 20 krajach, głównie w USA (51 mln), Niemczech i Arabii Saudyjskiej (po około 13 mln), Federacji Rosyjskiej (12 mln) i Wielkiej Brytanii (10 mln) (UNDESA, 2019).

Specyfika migracji

Postrzeżenie migracji i przymusowych przesiedleń nie wszędzie jest negatywne. W Afryce migracja jest głęboko zakorzeniona w społeczeństwach tego kontynentu i ma pozytywne konotacje dla wielu ludzi. Płynne przemieszczanie się ludzi pomiędzy krajami jest powszechne w całej Afryce, gdzie granice są rutynowo przekraczane, ponieważ grupy etniczne są ze sobą blisko połączone w ramach wspólnych kultur, tradycji i języków, mimo że są rozproszone w różnych państwach narodowych utworzonych przez dawne mocarstwa kolonialne (Robinson, 2016). Osoba, która podróżowała za granicę, zwłaszcza do Europy, cieszy się większym prestiżem po powrocie do domu. Sprzyja temu pozytywny obraz Europy, jaki kreują nie tylko media informacyjne i rozrywkowe, ale także wiadomości i zdjęcia, które migranci wysyłają do domu w mediach społecznościowych. Migranci znajdują się zwykle pod silną presją, aby pokazać sukces swoim społecznościom macierzystym, które często z ogromnym poświęceniem wspólnie finansują migrację członka grupy i oczekują w zamian zwrotu inwestycji (Geddes i in., 2018). Przekazy pieniężne migrantów stały się głównym źródłem dochodu w wielu krajach afrykańskich (Ratha i in., 2011). W 2019 roku 65% wszystkich migrantów z Afryki Subsaharyjskiej mieszkało w innych krajach Afryki Subsaharyjskiej, co odpowiada ogólnym standardom w ruchach migracyjnych. Większość międzynarodowych migrantów przenosi się bowiem do innych krajów w obrębie ich regionu urodzenia. W 2019 roku 42 mln (69%) z 61 mln migrantów międzynarodowych urodzonych w Europie mieszkało w krajach europejskich (UNDESA, 2019b).

Niemal 40 mln europejskich uchodźców doświadczyło przymusowych przesiedleń po II wojnie światowej, jednak dziś sprawy migrantów i uchodźców postrzegane są w Europie jako kontrowersyjne. W następstwie kryzysu

migracyjnego i uchodźczego, który rozpoczął się w 2015 roku wiele krajów europejskich doświadczyło rosnącego niezadowolenia społecznego z migrantów i uchodźców, które wzrosło wraz ze wzrostem liczby osób ubiegających się o azyl. Historia wpływa również na postrzeganie migrantów i uchodźców w Europie, gdyż przeżycia wojenne w wielu krajach Europy Środkowo-Wschodniej, które doświadczyły utraty suwerenności, a następnie zostały zepchnięte do bloku sowieckiego, powodują napięcia między partnerami z Unii Europejskiej, wynikające z różnic w historii, kulturze, potrzebach gospodarczych i demografii (Fengler i Lengauer, 2021).

Spółeczność międzynarodowa od dawna dokłada starań o uregulowanie prawnej sytuacji migrantów i uchodźców, co jest także bardzo ważne z perspektywy pedagogiki międzykulturowej, możliwości organizowania konkretnych działań edukacyjnych. Prawa uchodźców reguluje Konwencja z 1951 roku i jej Protokół z 1967 roku (UN, 1967), ale zarówno migranci, jak i uchodźcy mają prawa wynikające z ich człowieczeństwa. Społeczność międzynarodowa wynegocjowała dwa różne globalne porozumienia, które wyrosły z Deklaracji Nowojorskiej z 2016 roku w sprawie uchodźców i migrantów (UN, 2016). Celem globalnego porozumienia w sprawie migracji jest ułatwienie bezpiecznej, uporządkowanej i legalnej migracji, przy jednoczesnym ograniczeniu częstości występowania negatywnych skutków nielegalnej migracji. Migracja nigdy nie powinna być aktem desperacji, należy współdziałać, aby odpowiedzieć na potrzeby migrantów znajdujących się w trudnej sytuacji i wspólnie pracować nad stworzeniem takich warunków, aby społeczności i jednostki mogły żyć bezpiecznie i godnie we własnych krajach (UN, 2018a).

Bardzo ważne dla edukacji międzykulturowej jest to, że *Global Compact* wypracowuje nowe standardy i mechanizmy współpracy międzynarodowej z szacunkiem dla migrantów i uchodźców postrzeganych jako partnerów w ich własnej przyszłości (Ferris i Martin, 2019). Proponuje się zastąpienie obozów dla uchodźców modelem społeczno-gospodarczego włączania ich do edukacji narodowej, opieki zdrowotnej, rynku pracy oraz innych usług (Grandi, 2019). Stawia to nowe wyzwania i możliwości przed pedagogią międzykulturową, tworzy określony kontekst realizacji działań edukacyjno-wychowawczych. Inną kwestią jest natomiast to, na ile poszczególne państwa narodowe chcą respektować prawa migrantów, ponieważ wspomniane tu dokumenty mają jedynie charakter aspiracyjny, odpowiadają bardzo zróżnicowanemu zestawowi interesów, są wyraźnie niewiążące i uznają podstawową odpowiedzialność i suwerenność państw narodowych.

Zakończenie

Do wskazanych tu niektórych problemów związanych z ruchem migracyjnym należy jeszcze dodać trudności definicyjne, napotymane przy próbach określenia kategorii migranta i uchodźcy, nie są one bowiem tożsame. Migracja jest najtrudniejszym do zmierzenia zjawiskiem demograficznym, ponieważ w przeciwieństwie do śmiertelności i płodności nie jest związana z obiektywnym faktem biologicznym (Lengauer, 2021). Ze względu na różnorodność podmiotów gromadzących informacje o migracji i grup docelowych nie dziwi fakt, że dane niekoniecznie są ze sobą zgodne. Instytucje stosują bowiem różne definicje, kryteria i parametry, co utrudnia porównywanie i wspólną analizę danych. Na przykład IOM śledzi „przesiedleńców”, a UNHCR gromadzi dane o „przymusowo przesiedlonych osobach”, a te dwa mierniki nie mogą być stosowane zamiennie. Osoby przymusowo przesiedlone to przede wszystkim uchodźcy, osoby ubiegające się o azyl i pewna grupa przesiedleńców wewnętrznych (UNHCR, 2019). Zgodnie z art. 1 ust. 2 Konwencji o Uchodźcach (UNHCR, 2010) uchodźca to osoba, która znajduje się poza krajem swojej narodowości z powodu uzasadnionej obawy przed prześladowaniem ze względu na rasę, religię, narodowość, przynależność do określonej grupy społecznej lub poglądów politycznych i nie chce skorzystać z ochrony tego kraju. Konwencja ta ustanawia również prawa uchodźców wynikające z prawa międzynarodowego. Najważniejszym jest prawo uchodźcy do niepowracania do kraju, w którym jego wolności są zagrożone, i jest to znane jako zasada *non-refoulement*. Uchodźcy powinni otrzymać co najmniej takie same prawa i podstawową pomoc jak wszyscy inni cudzoziemcy będący rezydentami, wolność słowa i wolność od poniżania, prawa ekonomiczne i socjalne, w tym dostęp do opieki medycznej, szkolnictwa i prawo do pracy. Ze względów humanitarnych państwa powinny zezwolić współmałżonkowi lub dzieciom pozostającym na utrzymaniu na dołączenie do osób, którym udzielono tymczasowego schronienia lub azylu (Cherem, 2016).

W kontekście prawnym różnica między migrantami a uchodźcami jest wyraźnie uregulowana przez przepisy międzynarodowe. Uchodźcy są definiowani na podstawie międzynarodowego i regionalnego prawa uchodźczego, co określa wspomniana już Konwencja dotycząca uchodźców z 1951 roku i jej protokół z 1967 roku. Niestety, nie ma tak precyzyjnego określenia pojęcia „migrant”, które nie jest zdefiniowane w prawie międzynarodowym i jest używane różnie przez różnych interesariuszy. Tradycyjnie określa się tym

mianem ludzi, którzy przemieszczają się z wyboru, np. w celu dołączenia do członków rodziny przebywających już za granicą, w poszukiwaniu źródeł utrzymania lub z innych powodów (UNHCR, 2018a). Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji opracowuje teraz parasolową definicję migrantów, która obejmuje zarówno uchodźców, jak i wszystkie inne osoby, które wyprowadzają się ze swojego zwykłego miejsca zamieszkania, czy to w obrębie kraju, czy też poza jego granicami, czasowo lub na stałe, z różnych przyczyn (IOM, 2019a). Dodatkowe komplikacje terminologiczne wynikają także z tego, że niektóre media wymyśliły swoje definicje migranta. British Broadcasting Corporation zakłada, że migrantami są wszyscy ludzie w ruchu, którzy jeszcze nie zakończyli procesu prawnego ubiegania się o azyl, a także osoby poszukujące pracy i lepszego życia (The BBC News, 2016).

Zjawisko migracji jest nie tylko różnie rozumiane przez różne grupy, ale także odmiennie opisywane, uczeni ujawniają złożoność i głębię oraz interdyscyplinarność tego fenomenu. Statystyki międzynarodowe koncentrują się na dostarczaniu dowodów uzasadniających określone decyzje polityczne. Media starają się przyciągnąć uwagę odbiorców, więc często ograniczają się do krótkich, sensacyjnych, szokujących komunikatów. Ponad tym dyskursem toczą się zaś indywidualne losy, czasem tragiczne, czasem szczęśliwe, milionów migrantów i uchodźców, których treść i sens jest najważniejsza dla pedagogiki międzykulturowej i praktyki edukacyjnej skoncentrowanej na budowaniu lepszej teraźniejszości i przyszłości ludzi potrzebujących pomocy, niezależnie od tego, skąd przybyli i dokąd zmirzają. Jest ona swoistym pomostem pomiędzy przybyszami i mieszkańcami kraju, do którego przyjeżdżają po nadzieję na lepsze życie. Różnorodne działania podejmowane przez pedagogów służą spotkaniu na tym pomoście, na który z jednej strony wchodzi swoi, a z drugiej obcy, po to by razem budować wspólnotę, w której każdy jest Inny i ta różnica niesie ze sobą szansę rozwoju i wzbogacania siebie nawzajem.

Bibliografia

- Bardon, A. 2021. *Editorial*. The UNESCO Courier, October – December 2021, Stories of MIGRATION, p. 3.
- Bardon, A. 2021. *Stories of MIGRATION*. The UNESCO Courier, October – December 2021, Stories of MIGRATION, pp. 5–6.
- Cherem, M. 2016. Refugee rights: Against expanding the definition of a “refugee” and unilateral protection elsewhere. *Journal of Political Philosophy*. 24 (2), pp. 183–205.

- Cudowska, A. 2004. *Kształtowanie twórczych orientacji życiowych w procesie edukacji*. Białystok: Trans Humana.
- Geddes, A., Nardin, S., Hoxhaj, R., Achilli, L., Sona Kalantaryan, R. and Sanchez, G. 2018. *A study of the communication channels used by migrants and asylum seekers in Italy, with a particular focus on online and social media*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Grandi, F. 2019. The Global Compact on Refugees: A Historic Achievement. *International Migration*. 57 (6), pp. 23–26.
- Fengler, S. and Lengauer, M. 2021. *Matters of migrants and refugees – challenges of the 21st century*. In: Fengler, S., Lengauer, M. and Zappe, A.-C. eds. *Reporting on Migrants and Refugees. Handbook for Journalism Educators*. Paris: UNESCO, pp. 12–28.
- Ferris, E.E. and Martin, F.S. 2019. Introduction to the Special Issue “The Global Compact for safe, orderly and regular migration and The Global Compact on refugees”. *International Migration*. 57 (6), pp. 5–18.
- IOM. 2019. *World Migration Report 2020*. Retrieved November 30, 2019. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (12.01.2023).
- IOM. 2021. *World Migration Report 2022*. Retrieved December 01, 2021. <https://www.iom.int/about-migration> (23.04.2023).
- IOM. 2021. *World Migration Report 2022: Chapter 2 – Migration and Migrants: A Global Overview*, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022-chapter-2> (23.04.2023).
- IOM. 2019a. *Glossary on Migration*. Geneva. Retrieved August 5, 2019. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf (29.01.2023).
- Lengauer, M. 2021. *Key sources, key facts, key terms and numbers*. In: Fengler, S., Lengauer, M. and Zappe, A.-C. eds. *Reporting on Migrants and Refugees. Handbook for Journalism Educators*. Paris: UNESCO, pp. 29–52.
- Lewowicki, T., Szcurek-Boruta, A. i Grabowska, B. red. 2013. *Kultura w edukacji międzykulturowej: konteksty teoretyczne i społeczno-polityczne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Murawska, E., Baum, E., Schau, J.E. i Rykowski, M. red. 2021. *O potrzebie edukacji transkulturowej: szkolnictwo w Europie Środkowej i Północnej: aspekty społeczne, etyczne, muzyczne i zdrowotne*. Poznań: Wydawnictwo Miejskie Poznania: Akademia Muzyczna im. Ignacego Jana Paderewskiego.
- Nikitorowicz, J. 2005. *Kreowanie tożsamości dziecka: wyzwania edukacji międzykulturowej*. Gdańsk: GWP.

- Ratha, D., Mohapatra, S., Özden, C., Plaza, S., Shaw, W. and Shimele, A. 2011. *Leveraging Migration for Africa. Remittances, Skills, and Investments*. Washington: The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank. <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/Leveraging%20Migration-P4-rev-3.31.2011.pdf> (29.01.2023).
- Robinson, A.L. 2016. Nationalism and ethnic-based trust: Evidence from an African border region. *Comparative Political Studies*. **49** (14), pp. 1819–1854.
- Smoter, K. 2020. *Przygotowanie studentek i studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej do pracy z dziećmi z doświadczeniem uchodźstwa i migracji: wybrane konteksty*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- The BBC News. 2016. *Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts*. Retrieved November 27, 2020. <https://www.bbc.com/news/world-europe-34131911> (29.01.2023).
- UNDESA. 2019. *International Migration 2019: Report* (ST/ESA/SER.A/438). https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/InternationalMigration2019_Report.pdf (28.01.2023).
- UNDESA. 2019a. International migrants numbered 272 million in 2019, continuing an upward trend in all major world regions. *Population Facts*. **4**, pp. 1–4. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationStock2019_PopFacts_2019-04.pdf (29.01.2023).
- UNHCR. 2010. *Convention and protocol relating to the status of refugees*. Geneva. Retrieved July 1, 2018. <https://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html> (30.01.2023).
- UNHCR. 2016. *Refugee or Migrant. Which is right? Word choice matters: UNHCR viewpoint: 'Refugee' or 'migrant' – Which is right? The two terms have distinct and different meanings, and confusing them leads to problems for both populations*. Retrieved November 26, 2020. <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint%EF%BF%BDrefugee-migrant-right.html> (30.01.2023).
- UNHCR. 2019. *Global trends: Forced displacement in 2018*. Geneva. Retrieved March 10, 2020. <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf> (29.01.2023).
- UNHCR. 2020. *Global Trends: Forced displacement in 2019*. Copenhagen. Retrieved December 19, 2020. <https://www.unhcr.org/5ee200e37.pdf> (28.01.2023).

- United Nations. 1967. *Treaty Series*, 4 October 1967, vol. 606, No. 8791. https://treaties.un.org/pages/ShowMTDSGDetails.aspx?src=UNTSO&tabid=2&mtdsg_no=V-5&chapter=5&lang=en (28.01.2023).
- United Nations General Assembly. 2016. *New York Declaration for Refugees and Migrant: Resolution adopted by the General Assembly on 19 September 2016*. Retrieved December 20, 2020. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf (28.01.2023)
- United Nations General Assembly. 2018. *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*. <https://www.iom.int/global-compact-migration> (27.01.2023).
- United Nations General Assembly. 2018a. *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2018*. Retrieved December 20, 2020. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/451/99/PDF/N1845199.pdf> (28.01.2023).
- United Nations General Assembly. 2018b. *Global Compact for Refugees: Report of the United Nations High Commissioner for Refugees*. Retrieved December 20, 2020. <https://www.unhcr.org/5c658aed4.pdf> (28.01.2023).

Migrations as a challenge for pedagogy and intercultural education

Abstract: The aim of the article is to show the issue of migration, its specificity and scale, and to indicate the challenges that this 21st century phenomenon poses to pedagogy and intercultural education. The multi-million crowd of migrants coming from a different cultural circle poses new challenges for the communities. Their essence is the need to overcome a reducing vision of the world. The research problem here is the understanding of the complexity of the international migration movement, and the introduction of the notion of taming strangeness and the category of the Other as a response of intercultural pedagogy to the challenges posed by migrations in the socio-educational space. The study used the method of desk research and critical analysis of sources, meta-analysis of concepts and categories constituting the research problem comprised in the title. As a way to understand the specificity of migration, there is a suggestion to analyze this phenomenon from the perspective of interdisciplinary sources and selected international documents. Theoretical analyses of the indicated categories lead to pedagogical and educational implications in the context of shaping the meeting

space, an attitude of openness, developing a dialogical attitude, creative understanding of differences and acceptance of the Other in intercultural education.

Keywords: migration, migrant, refugee, intercultural education, taming 'otherness'

Translated by Agata Cudowska